

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ПОСІВНИХ ПЛОЩ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР – ОДИН З ОСНОВНИХ ШЛЯХІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Димов О.М., канд. с.-г. наук, с.н.с.,
Голобородько С.П., д-р с.-г. наук, професор
e-mail: lksndrdymov@gmail.com
Інститут зрошуваного землеробства НААН

Підвищення ефективності галузі землеробства шляхом оптимізації структури посівних площ сільськогосподарських культур і широкого використання енергоощадних технологій при їх вирощуванні є актуальним питанням, оскільки збільшення площ зернових і, особливо, технічних культур за рахунок кормових призводить до істотного зниження родючості й деградації ґрунтів. Якщо в 1990 р. у структурі посівних площ зернові й зернобобові культури, до загальної посівної площі, займали 14583,0 тис. га (45,26%), у тому числі пшениця озима та яра 5480,0 (17,01), кукурудза – 1200,0 (3,72); соняшник – 1636,0 (5,08); соя – 93,0 (0,29); ріпак озимий та ярий – 90,0 (0,28); картопля та овоче-баштанні – 1885,0 (5,85); кормові культури – 11999,0 тис. га (37,24 %).

У 2020 р. загальна посівна площа в Україні, без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополь та частини земель у зоні проведення операції об'єднаних сил, займала 27973,2 тис. га. Посівна площа зернових і зернобобових культур складала 15364,7 тис. га (54,92%), із них: пшениця озима та яра 6571,3 (23,49%). Із технічних культур найбільшу посівну площу стали займати соняшник – 6383,3 тис. га (22,82%) і соя – 1340,5 (4,79%). Тобто, якщо загальна площа кормових культур у 1990 році у всіх категоріях господарств становила 11999,0 тис. га (37,24%), то в 2020 році вона складала лише 1638,5 тис. га, або скоротилася на 10360,5 тис. га (86,3%). Звідси – відсутність надійної кормової бази для галузі тваринництва.

Недостатня підтримка державою протягом 1991–2020 рр. розвитку галузі приватного тваринництва призвела й до істотного скорочення чисельності поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ), а, відповідно, і зниження обсягів виробництва тваринницької продукції [5]. Так, якщо у 1986 р. чисельність поголів'я ВРХ досягала 26,6 млн голів, то на 01.01.2020 р. вона не перевищувала 3,6 млн, або скоротилася на 23,0 млн голів (86,5%). У великих сільськогосподарських підприємствах кількість молочного стада зменшилася з 6,2 млн до 0,88 млн голів, тобто на 87,7%.

З точки зору національної продовольчої безпеки України господарська діяльність, яка склалася на даний час в агропромисловому комплексі з виробництва молока і яловичини, є критичною, оскільки дефіцит її до норми споживання населенням країни, згідно нормативів Міністерства охорони здоров'я, по молоку складає 6231 тис. т (35,6%) і по виробництву яловичини – 1012 тис. т (70,3%).

Внаслідок значного скорочення чисельності поголів'я ВРХ відбулося зростання імпорту м'яса до 500–600 тис. т на рік, що становить загрозу продовольчій безпеці України. Як наслідок – загальну потребу населення країни в м'ясній продукції Україна стала задовольняти за рахунок імпорту з країн Європейського Союзу, Північної та Південної Америки.

Через суттєве скорочення виробництва продуктів харчування тваринного походження енергетична цінність середньодобового харчового раціону на душу населення протягом останніх років зменшилась з 3597 до 2567 ккал, або на 28,6%. Фактичний рівень річного споживання цих продуктів на одну особу в Україні склав: молока 54,3% і яловичини – лише 31,3% [2].

Однією ж з основних причин скорочення поголів'я ВРХ стала вкрай недостатня забезпеченість існуючого приватного тваринництва кормами й, насамперед, відсутність високопродуктивних пасовищ і сіножатей та незбалансованість кормів за перетравним протеїном. Внаслідок цього, за наявного поголів'я худоби й необхідності заготовляти на одну умовну голову 3,92 т корм. од., виробляється лише 2,30–2,78 т корм. од., або 58,7–70,9% до потреби. При цьому на одну кормову одиницю за норми 105–110 грамів перетравного протеїну припадає лише 76–85 грамів (72,3–80,9%), що призводить до значних перевитрат кормів на виробництво одиниці тваринницької продукції [4].

Критичне становище галузі кормовиробництва в господарствах населення пов'язане з екстенсивними способами його розвитку. В структурі кормових культур, що використовуються, спостерігається зменшення виробництва частки зелених, концентрованих та соковитих кормів [3]. Натомість стало зростати використання грубих кормів, які в структурі раціонів годівлі тварин за нормативу 17,4–20,0% підвищилися протягом останніх років до 26,4–35,2%, головним чином за рахунок використання соломи зернових колосових культур.

Чинників виникнення кризових явищ, що призвели до руйнівних наслідків у скотарстві, є багато. Основними з них є: значне зменшення кількості великих спеціалізованих підприємств з високим рівнем концентрації поголів'я і технологічного забезпечення виробництва кормів, а отже, молока та яловичини; використання морально застарілих технічних засобів виробництва на фермах, що зумовлює високу енергоємність і собівартість продукції; відсутність вигідної для товаровиробника кредитної політики, спрямованої на оновлення основних засобів виробництва; брак розроблених комплексних програм розвитку польового й лучного кормовиробництва на зрошуваних землях тощо [1].

Отже, впровадження в аграрний бізнес південної частини зони Степу сучасних енергоощадних систем кормовиробництва сприятиме істотному зростанню обсягів виробництва кормів високої якості за найменших енергетичних і фінансових затрат на одиницю корму, підвищенню продуктивності тваринництва, що забезпечує продовольчу безпеку країни. Подальший розвиток галузі кормовиробництва у Південному Степу, як і в Україні у цілому, має ґрунтуватися на інноваційних засадах за дотримання та удосконалення оптимальної структури посівних площ сільськогосподарських

культур, розширення селекційних досліджень у напрямі підвищення адаптивного потенціалу та стійкості сортів нового покоління за умов регіональної зміни клімату.

Список використаних джерел:

1. Лайко П. А., Бабієнко М. Ф., Іщенко Т. Д., Бузовський С. А., Гойчук О. І. та ін. *Екологія і продовольча безпека в Україні й світі. Економіка АПК*. 2006. № 1. С. 54–60.
2. *Національний проект “Відроджене скотарство”*. К.: ДІА, 2011. 44 с.
3. *Організація виробництва сільськогосподарської продукції в Україні / Статистична інформація*. URL: https://pidru4niki.com/12281128/tovaroznavstvo/rinok_resursi_produkativ_tvarinnitstva_ribi_ribnih_tovariv_produkativ_bdzholyarstva.
4. Свири Д. *Промышленное производство протеиновых кормов в Украине. Корми і кормовиробництво*. К.: Аграрна наука, 1999. № 46. С. 111–118.
5. *Чисельність поголів'я великої рогатої худоби / Статистична інформація*. URL: http://naas.gov.ua/newsall/newsukraine/?ELEMENT_ID=6840.

УДК [631.15+631.58]-021.261

ВЗАЄМОУЗГОДЖЕНІСТЬ ПРОЦЕСІВ ТА ЗМІН В ЛАНЦЮГАХ ВИРОБНИЦТВА – ОСНОВА АДАПТИВНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Іваненко Т. Я., канд. екон. наук, доцент
e-mail: ivanenkotetiana84@gmail.com

Миколаївський національний аграрний університет

Традиційна інтенсивна система землеробства, яка передбачає багатократну обробку ґрунту, використання мінеральних добрив, зачну розораність схилів обумовили погіршення навколишнього середовища, виникнення водяної та вітрової ерозії, які негативно впливають на родючість ґрунту, що в свою чергу вимагає реалізації ефективних заходів боротьби з ними.

Кожен товаровиробник вирішує важливу проблему – збереження родючості ґрунту, як основного засобу сільськогосподарського виробництва.

В системі безпечного виготовлення сільськогосподарської продукції досить велике значення має галузь кормовиробництва. Актуальним є гармонізація пріоритетних інтенсивних технологій, за яких на першому плані залишається підвищення урожайності культур за рахунок інтенсивних факторів. Вироблена продукція має відповідати найвищим стандартам екологічної чистоти. При цьому повинні бути зменшенні ресурсні витрати.

Тому основою створення врівноваженого польового кормовиробництва повинна бути взаємоузгодженість процесів та змін в екологічному та економічному ланцюгах виробництва. За надання пріоритету лише отриманню екологічно чистої продукції, втрачається можливість економічного відтворення. З іншого боку, продовження неконтрольованого використання ресурсів агроєкосистем з метою одержання дешевої продукції призведе до подальшого розвитку процесів деградації навколишнього середовища. На нашу думку, в